

א. כל שבעה – כדי שלא יתעצלו בהספדו (ראשונים). ולאחר ההספד אין תלמידיו מתקבצים לבית מדרשו אלא מתחברים שנים שנים בבתייהם ולומדים (עפ"י ראב"ד).

ב. מה שאמרו בית מדרשו בטל – היינו דוקא תלמידיו, אבל חבריו של המת וכד' אינם בכלל זה (עפ"י שו"ת משיב דבר ח"ה נו).

אב בית דין שמת – כל בתי מדרשות שבעירו בטלים, ונכנסים לבית הכנסת ומשנים את מקומם; היושבים בצפון יושבים בדרום, היושבים בדרום יושבים בצפון.

נשיא שמת – בתי מדרשות כולם בטלים ובני הכנסת נכנסים לבית הכנסת וקוראים שבעה ויוצאים (ואין מתפללים יחד בבית הכנסת אלא כל אחד לבדו בביתו). רבי יהושע בן קרחה אומר: לא שילכו ויטיילו בשוק אלא יושבים ודומים.

קריעת הנשיא – מבחוץ כנ"ל.

קריעת רבו ונשיא ואב בית דין הושו לקריעת אביו ואמו לענין איהו, שאינו מאחה הקרע לעולם.

על חכם חולץ מימין. על אב בית דין משמאל. על נשיא – מכאן ומכאן.

הרמב"ם כתב שהקורע על רבו צריך שיגלה את לבו, כעל אביו ואמו. ויש חולקים (עריטב"א; יו"ד רמב, כה שם, ח).

דף כג

ל.ט. א. האם אומרים שמועה ואגדה בבית האבל?

ב. כיצד נוהג האבל בישיבתו עם הציבור בשבתות הראשונות לאבלותו?

ג. מה דין האבל לענין נישואין?

ד. מה דין האבל בגיהוץ ובלבישת כלים חדשים?

א. אין אומרים שמועה ואגדה בבית האבל. אמרו עליו על רבי חנניה בן גמליאל שהיה אומר שמועה ואגדה בבית האבל.

הרמב"ם והשט"ע פסקו כתנא קמא. ואולם יש אומרים [בדעת הרי"ף] שהלכה כרבי חנניה בן גמליאל, וכן המנהג רווח ללמוד משניות וכד' בבית האבל. [ויש מיישבים המנהג עפ"י פירוש כמה מהראשונים, שהנידון כאן רק על חכם או נשיא שמת שבת מדרשות שלהם בטלים].

(עפ"י ערוך השלחן שעה, ט ועוד. והנצי"ב כתב שראוי ונכון שהאבל ישב בחדר בפני עצמו, אבל כשאי אפשר מותר גם אם נוכח שם הם יושבים ולומדים בפני עצמם ואין להם עסק עמו).

ב. שבת ראשונה אין יוצא האבל מפתח ביתו. שניה – יוצא ואינו יושב במקומו. שלישית – יושב במקומו ואינו מדבר. רביעית – הרי הוא ככל אדם. רבי יהודה מוסיף שבת אחת: שניה – אינו יוצא מפתח ביתו. שלישית – יוצא ואינו יושב במקומו. רביעית – יושב במקומו ואינו מדבר. חמישית – הרי הוא ככל אדם.

א. בשבוע שני [או שלישי לרבי יהודה] כשיושב שלא במקומו – לפי הגהת הב"ח אינו מדבר. אבל התוס' נסתפקו לומר שמא אין איסור לדבר אלא במקומו, וצדדו שלכך נהג ר"י שלא היה יושב במקומו עד שבוע רביעי, כי אילו היה יושב במקומו היה אסור לדבר, לכך ישב במקום אחר. ועוד צדדו לפרש הנהגתו, שמא הלכה בזה כרבי יהודה [אף על פי שלענין יציאה מביתו אין נוהגים כרבי יהודה] וכמו שאמרו בירושלמי.

ב. 'שבוע שלישי' ו'רביעי' לענין זה – לא שבוע שלם בדוקא, שאם מת באמצע השבוע, כיון שכלה אותו שבוע ושנים שאחריו, נחשב מעתה 'שבוע רביעי' (עפ"י יו"ד שצג, יב). ואולם לענין שבוע ראשון שאינו יוצא מפתח ביתו, אסור כל שבעה. ורק לצורך יש להתיר לצאת לאחר שכלתה רגל מן השוק כפי שכתב הרמ"א (עפ"י אגרות משה יו"ד ח"ב קעב).

ג. התוס' (כו. סד"ה אם) צדדו שלא אסרו לצאת מפתח ביתו אלא בעיר אבל לא בדרך, או שמא אף לדרך אסור לצאת מלבד לצורך דבר האבד.

ג. כל שלשים יום – לנישואין (שאסור לישא אשה עד שלשים יום).

מתה אשתו – אסור לישא אשה אחרת עד שיעברו עליו שלשה רגלים (שלא ישכח אהבת אשתו. או כדי לא יהא זכור מן הראשונה כשנושא אחרת, ועוד שלא יזכיר אהבת אשתו הראשונה לאשתו השנייה לקנטרה. תוס'). רבי יהודה אומר: ראשון ושני אסור, שלישי מותר.

הלכה כתנא קמא (עפ"י תוס').

אם אין לו בנים – מותר לישא לאלתר משום ביטול פריה ורביה.

הניחה לו בנים קטנים – מותר לישא לאלתר מפני פרנסתם. וכן עשה ר' יוסף הכהן כשמתה אשתו, שאמר לאחותה בבית הקברות לכי ופרנסי את בני אחותך. ואעפ"כ לא בא עליה אלא לזמן מרובה – שלשים יום (רב פפא).

א. לדברי רבנו תם (מובא בתוס' יבמות מג. ובכתובות ד.), מותר לישא ולבעול בתוך שלשים משום פריה ורביה, ואפילו באבלות על אביו ואמו יש להתיר לאחר שלשים [ואולי אף תוך שלשים]. ואפילו יש לו בנים התיר, לפי מה דקיימא לן כרבי יהושע שמצוה לישא אשה בזקנותו משום 'ולערב אל תנח ירך'. אבל לא בתוך שבעה.

ור"י אסר לישא תוך שלשים יום כשאין לו בנים קטנים (וע' באריכות בספר דבר אברהם ח"ב לו).

ב. כשיש לו בנים קטנים [אף מאשה אחרת. מפרשים], מותר לישא לאחר שבעת ימי אבלות, ואפשר אולי אף בתוך שבעה (עתוס' כאן וביבמות מג.).

ד. כל שלשים יום – לגיהוץ. ואף כלים ישנים יוצאים מן המכבש. רבי אומר: לא אסרו אלא כלים חדשים בלבד. רבי אלעזר ברבי שמעון אומר: לא אסרו אלא חדשים לבנים בלבד. אביי נהג כרבי ורבא נהג כר' אלעזר ברבי שמעון.

א. נחלקו הדעות בתוס' האם כיבוס ללא גיהוץ מותר בתוך שלשים [והוא הדין לגיהוץ שבבבל שהוא ככיבוס בארץ ישראל] אם לאו. וכיבוס במים ללא נתר וחול, צדדו התוס' שהוא מותר לכל הדעות.

עוד דנו התוס' אם מותר לגהץ או לכבס ולהניח לאחר שלשים ולא אסור אלא ללבוש בגדים מגוהצים תוך שלשים, או שמא הכל אסור.

כשם שאסור לגהץ כן אסור ללבוש בגד מכובס או מגוהץ. כן כתבו התוס' (יח. כד:): דלא כרש"י שנראה שהתיר ללבוש בגד מכובס.

ופסק בשלחן ערוך (יו"ד שפט, א) שתוך שבעה אסור לכבס אפילו במים בלבד, ולאחר שבעה מותר לכבס. והרמ"א הביא שהמנהג לאסור ללבוש בגדים מכובסים בחומרי ניקוי כל שלשים יום, אלא אדם אחר לובשו תחילה שעה (לאו דוקא שעה. ש"ך) ואחר כך לובשו האבל. [ודוקא לאחר שבעה יש התר בדרך זו (עפ"י שדי חמד 'אבלות' מ). ויש אומרים שבמקום צורך גדול יש

להתיר בתוך השבעה ע"י שילבשם אדם אחר חצי יום]. ויש אומרים שהוא הדין אם מניח בגדים על גבי קרקע או מקלקל קצת הקיפולים, מותר (עפ"י כרם שלמה שם). וכתב בערוך השלחן (שם) שבכתונת אין נוהגים ליתנה לאדם אחר שילבשנה תחילה מפני שהרבה אנשים קצים בזה, ועוד יש לומר שאף הריב"א אינו אוסר כל שלשים אלא בשאר בגדים אבל כתונת שהחלפתה אינה לשם תענוג אלא מפני הזיעה, אין איסור.

ולגהץ [לאחר השבעה] כדי להניח לאחר שלשים – פסק השלחן-ערוך (שפ"ט, ז) שאין איסור (והוא הדין לענין כביסה. ע' מנחת שלמה ח"א צא, כו).

והלכה כרבא, שאין איסור ללבוש בגד מגוהץ [לאחר השבעה] אלא בחדש ובלבן (ר"ח, תוס'). וכן הוא בשלחן ערוך יו"ד שפ"ה. והביא (שם ח) הדעה האומרת שאין לנו עתה 'גיהוץ'.

ב. היו בגדיו מלוכלכים מחמת זיעה או דבר אחר, מותר להחליפם או לכבסם במים להעביר הלכלוך, שלא אסרו אלא כשמחליף לתענוג. ויש מי שכתב שיתנם מקודם לאדם אחר ללבשם (עפ"י פוסקים, מובא בפני ברוך יח, ד).

דפים כג – כד

מ. א. האם אבילות נוהגת בשבת?

ב. כיצד נוהג האונן באכילתו, בחול ובשבת?

א. נחלקו בדבר בני יהודה ובני גליל, אם יש אבילות בשבת אם לאו. ורצו לתלות זאת במחלוקת תנאים באנינות בשבת, ודחו. ונחלקו בדבר שמואל ורבי יוחנן; שמואל אמר אין אבילות בשבת, ורבי יוחנן אמר יש אבילות בשבת – ודוקא בדברים שבצנעה, כגון תשמיש המטה.

נעילת הסנדל – רשות, שאין ניכר שהוא אבל כשהולך ללא סנדל. וכן רחיצת ידיים ורגלים בחמים.

בה"ג פסק רבי יוחנן לאסור דבר שבצנעה. וכתבו התוס' להסתפק שמא נעילת הסנדל וכד' בצנעה תהא אסורה. וכן נקט בתורא"ש. ולענין רחיצה הביאו התוס' שמצוה לרחוץ לכבוד שבת. ונראה שלא אמרו אלא לשמואל, אבל לרבי יוחנן שדברים שבצנעה נוהג, אסור לרחוץ בשבת. וכ"כ הפוסקים.

דבר הניכר לכל – אסור, ולכן חייב האבל להחזיר הקרע לאחוריו שלא יראה, ואם בא להחליף בגדיו – מחליף ואינו קורע (וצריך להחליף משום כבוד שבת. ואם אין לו – יחזיר הקרע לאחוריו. פוסקים). וכן זוקף את המטה.

ולענין פריעת הראש (= הסרת עטיפתו) – לדברי שמואל שאמר עטיפת האבל כעטיפת הישמעאלים, היא עטיפה המכסה את פניו עד למטה מפיו, כיון שאין עטיפה זו נוהגת אלא באבל לפיכך ניכרת אבולתו בעטיפה וחייב לפרוע ראשו. אבל רב סובר שפריעת הראש רשות כי לדבריו עיטוף האבל אינו כעטיפת הישמעאלים בדוקא, ולכך אינו ניכר בעיטופו שהוא אבל.

וכשיש מנעלים ברגליו, אמר רבי יוחנן: מנעליו מוכיחים עליו שאינו אבל, ואינו צריך לגלות.

שמן דוקא כשיש מנעלים מרגליו ניכר הדבר, אבל לא בשאר דברים (עפ"י תוס').

רב יוסף כשהיה אבל, הלך בביתו בשבת כשסודר פרוס על ראשו, משום אבילות, וכששאלו אב"י על כך אמר, כך אמר רבי יוחנן: דברים שבצנעה נוהג [ואב"י סבר שאין לחלק בפריעת הראש בין בביתו או מחוץ לביתו].